

NATIONAL MUSEUM OF NATURAL HISTORY
Bulgarian Academy of Sciences 1, Blvd. Tsar Osvooboditel, 1000 Sofia, Bulgaria
Phone: ++359 877 089 048; e-mail: boev@nmnhs.com; zlatozarboev@gmail.com; zlatozarboev@yahoo.com

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Емилиян Христов Стойнов – задочен докторант при Катедра „Зоология и антропология“ в Биологическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за получаване на научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление „4.3. Биологически науки“, научна специалност „Зоология“ (шифър 01.06.02) с научен ръководител: доц. д-р Венцеслав Делов

на тема: „Реинтродукция на белоглавия лешояд (*Gyps fulvus*) в моделни територии в България.

от проф. д-р Златозар Боев, д. б. н., зав. отд. „Гръбначни животни“ в Националния природонаучен музей при БАН

В настоящата финална (3-та прегледана от мен) версия на ръкописа на този труд голяма част от предварителните поправки са нанесени, което значително облекчава работата ми като рецензент. Основната част от забележките касаеха оформлението и стила на изложението, но не и методиката, резултатите или приносите.

1. Обща характеристика на дисертационния труд – обем и структура

Структурата, форматът и обемът на дисертационния труд съответстват на общоприетите изисквания за такива трудове. Той обхваща 182 стр., 11 от които са списък на използваната литература, а 31 – преглед на литературата. Съдържанието е 1 стр., Въведението - 2 стр., материал и методи – 24 стр., резултати и обсъждане - 98 стр., изводи и приноси – 3 стр. Текстът и фигурите са на много добро ниво. Няма дублиране на информация от текста във фигурите или таблиците. Темата на дисертационния труд е ясно формулирана. Дисертатнтът е работил по нея в продължение на 12 години (2007-2018) – период, в който попада и срокът на неговата задочна докторантура (2014-2018). Въпреки осъществяваните изследователски проекти през последните няколко години в за опазването на лешоядите в национален и международен мащаб и двете защитени и други две разработвани в момента дисертации за ОНС „доктор“, личният принос на маг. Е. Стойнов е забележителен. Безспорно е, че с неговото изследване значително се разширяват представите ни екологичните изисквания по отношение на реинтродуцирането на белоглавия лешояд у нас.

Целта е правилно избрана и е постигната отлично. Всъщност докторантът смята, че си е поставил няколко „цели“, което в случая смятам за неприемливо. Накратко: Целта е да се проучат локалните реинтродукции на вида в България и се предложат мерки за опазването му.

2. Литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата

Литературната осведоменост на кандидата е много добра. Използваните ок. 110 заглавия са свързани конкретно с темата (обекта или проблема на изследване) на дисертацията. Обратното: В т. „Литературен обзор“ са включени и разгледани подробно много въпроси от таксономията, биологията, екологията, етологията, разпространението и динамиката на популацията на вида, при положение, че всъщност всички те остават извън формулираната тема конкретно, целта и задачите на това изследване.

Теоретичната подготовка на кандидата е на много добро равнище. Използваните термини показват доброто владение на научната терминология в областта, в която се защитава дисертационния труд. Допуснати са обаче, и някои слабости. Използването на непеведени английски термини („рестокинг“, „хакинг“, „фостеринг“, „транслокация“, „хоумрейндж“ и др.) не доказва по-висока теоретична подготовка. Нещо повече – навежда мисълта към някаква своеобразна форма на лексикална неграмотност. Бих препоръчал в български текстове чуждоезичните термини да се превеждат, независимо от тяхното обяснение в специална т. „Терминологичен речник“. Наличието на такъв речник е необходимо, но мястото му не е в края на дисертацията, а в началото в „Материал и методи“ напр.

3. Методичен подход

Използваните методи за подготвяне, превозване, аклиматизация, освобождаване, адаптация, отглеждане, освобождаване, поддържане и опазване на белоглавите лешояди са съвременни и проверени в чужбина в страни с изобилен опит (Франция, Испания, Италия). Те са подбрани правилно в съответствие с на изпълнението на поставените 10 задачи. Благодарение на участието на докторанта като експерт, ръководител и изпълнител в някои природозащитни проекти е натрупан и необходимият теоретичен и практически опит, чрез който да приложи използваните техника и методики. Заслужава да се отбележи, че главата „Материал и методи“ е изключително подробно разработена като са представени конкретни описания и обяснения за множество отделни въпроси на изследването. Въпреки, че заема 25 стр., представянето ѝ в предложени вид (с някои изключения) е уместно.

Изненадващо подробни отчети като напр. за прочетеното (с. 65): „Прегледах 54 научни статии за лешоядите в Европа, публикувани в периода 1980-2015 и произхождащи от различни страни в Европа. Тези доклади са написани на 5 езика: 32 на английски, 3 на италиански, 7 на френски, 8 на български и на украински. Това са 37 статии, публикувани в научни списания, 5 в книги и монографии, 7 по доклади на конференции или симпозиуми и 6 доклади по проекти.“ не само, че не са за „Материал и методи“, но и изобщо нямат място в една дисертация.

Също: Обясненията за изчисленията на с. 71-72 от „Резултати обсъждане“ би следвало да се представят в „Материал и методи“. Данните за разположението на волиерите и площадките (с. 114-125) също не са за „Резултати обсъждане“. Много други „методични“ сведения (напр. с. 128) не са за тази глава. Накратко: Текстът на дисертацията би могъл да по-добре структуриран и разпределен.

4. Значимост и убедителност на получените резултати, интерпретациите и изводите

Настоящото изследване е пионерно в България. Получените от докторанта Е. Стойнов резултати са значими. Те са важни за българската природозащита. Обогащават опознаването на вида изобщо (което е и неизбежен съпътстващ резултат). Поради това

някои от тях са и с фундаментално значение, но основното достойнство на работата е практическата ѝ приложимост. Изследването е върху 334 екз. на освободени белоглави лешояди в 5 района от страната. Изследвани са всички заети от вида територии в страната с обща площ от 10 531 km², което е почти 10 % от територията на България. Резултатите не пораждаат съмнения, както оригиналните, така и потвърдителните. С пълно основание можем да смятаме, че докторантът е сред най-добрите експерти по реинтродукция на лешояди в България. Доказателство за това е и международното му признание, присъдените отличия и награди за природозащитната му дейност.

5. Критични бележки към дисертационния труд

(Не са степенувани по важност.)

1. Логично е т. „Цели и задачи“ на изследването да предхожда т. „Литературен обзор“. Първо се поставят целите, а после се преглежда какво се знае по въпросите и след това се пристъпва към работа. Такава е логичната структура на всяка дисертация.
2. Недостатъчно внимание е отделено на коригирането на текста с оглед отстраняване на допуснати правописни, технически и други грешки и неточности: „Нутрия“ и „Алпийски козиорог“ (с. 5), „Таблицата“ (с. 51, 60) не се изписват с главни букви; „нощяват“ (с. 70); „Дефилето“ (с. 142) за Креснското дефиле; „необещаващо изглеждащите наблюдения“ (с. 71); „... топъл въздух, който птиците използват за да заряват.“ (с. 181), неправилно използване на непълен член за м. р. ед. ч. (с. 61 и мн. др.), несъгласуване по род и число (с. 62) и др.
3. Задачата „Да се анализира състоянието на белоглавия лешояд преди ... началото на локалните реинтродукции ....“ няма (пряка) връзка с темата на дисертацията. Въпреки това прави впечатление, че не е ползвано (споменато) едно конкретно изследване по въпроса: Добрев, Д. 2018. Разпространение и екологични изисквания на белоглавия лешояд (*Gyps fulvus* Hablizl, 1783) в България. Дис. тр. за придобиване на обр. н. ст. „доктор“ по професионално направление „4.3. Биологически науки“, научна специалност „Екология“ (шифър 4.3.). Биологически факултет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“. 1-155.
4. Поставените 10 задачи е могло да бъдат обобщени в 5-6 по-общо формулирани.
5. Не се прави разлика между понятията „смърт“ и „смъртност“ (т. 7 на с. 164) и се допуска неправилното им използване.
6. В България не е имало „комунистически период“. Изводът, че „през комунистическия период, лешоядите са в упадък ...“ (с. 166) звучи доста политически натоварено (!).
7. Не е ясно защо повсеместно са използвани понятията „моделни територии“, „моделни райони“, очевидно в смисъл на „избрани“ такива. В противен случай би следвало формално да се обясни модели за какво са те всъщност.
8. Неправилно белоглавият лешояд е отнесен (с. 8) към соколоподобните птици. Той, както и всички ястребови се отнасят към разред ястребоподобни (*Accipitriformes* Vieillot, 1816).
9. В „Съдържание“-то в гл. „II. Литературен преглед“ е пропуснато да се представи структурата ѝ, съставена в действителност от 5 подглави. По своята задълбоченост и изобилна информация трудно може да се приеме за „Литературен преглед“. В нея са представени многобройни и често добре известни сведения за вида, някои от които са без пряка връзка с темата на

дисертацията, напр. „морфологична характеристика“, „биологични и екологични данни“, отчасти – „поведение“ и др.

10. В научен текст при първото споменаване на таксон е прието да се изписва цялото му наименование, вкл. с авторово име и година на описване. При следващо споменаване се изписва непълно. Ако е вид напр., родовото название се съкращава и се изписва цяло само видовото. Това повсеместно не е съобразено в ръкописа.
11. В списъка на „селскостопанските животни“ (с. 62) са пропуснати магаретата, които в балканските страни са традиционно отглеждани животни в голяма численост. В България се отглеждат 291 000 бр., с което страната ни е на първо място в Европа. В Албания са 113 000, а в Румъния – 33 000 (Starkey & Starkey, 1998).
12. Картата (фиг. 81) на с. 158 не е вярна поне по отн. на разпространението на вълка в Европа.

6. Характер на научните приноси

Преди всичко приносите в този дисертационен труд са практико-приложни. Налице са и конкретни приноси с фундаментален характер, касаещи биологията и екологията на вида, но основните резултати са получени от практическото реинтродуциране на вида в избрани територии в страната. Би могло приносите по-добре да се представят, защото не са малко и не са несъществени.

Принос № 1: „Надлежно са описани резултатите и „тесни места“ ...е неясно формулиран. Извод № 10 (с. 165) няма връзка с темата на дисертацията. Изводи №№ 11, 15 и 16 всъщност имат характер на тематично обсъждане и не са формулирани като конкретни изводи.

7. Оценка на качеството на научните трудове, отразяващи изследванията по дисертацията

Г-н Е. Стойнов е представил 7 труда в дисертацията и 4 (+ 2 „допълнителни“) - в автореферата, по темата на проучването си. Всички те са публикувани/депозирани в периода 2014-2018 г. по време на докторантурата му в чуждестранни („Nature Conservation Research“ (Русия), „Environmental Science and Pollution Research“ (Springer)) и в наши реномирани списания – „Acta zoologica bulgarica“, „Annuaire de l'Université de Sofia “St. Kliment Ohridski”“ и „Bulgarian Journal of Agricultural Science“. Всички са по темата на дисертацията и третират въпроси от съдържанието ѝ. Написани са на английски език и г-н Стойнов е водещ автор на четири публикации и е втори автор в други две.

8. Мотивиран отговор на въпроса доколко изследванията по дисертацията са предимно лично дело на докторанта

Въпреки, че всичките 7 представени научни трудове са съавторски, изследването по дисертационната тема безспорно е лично дело на самия докторант. Негови са замисълът, планирането и координацията на дейностите, изпълнението и обобщението на резултатите. Съвсем очевидно е обаче, че в полевите дейности на терен е необходимо и задължително условие, участието и на асистенти, без чиято помощ самият изследовател не би могъл да се справи.

9. Мотивирано заключение, препоръчващо еднозначно присъждане на научната и образователна степен “доктор”

Въз основа на всичко изложено дотук, въпреки посочените слабости, които не обезсмислят ценните научни приноси, смятам, че дисертационният труд на маг. Е. Стойнов представлява едно оригинално авторово цялостно и завършено научно изследване върху практико-приложна тема с важно природозащитно значение.

Изискването „Дисертационният труд ... да показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания.“ е налице. Другото изискване: [Кандидатът да има] най-малко 2 приети за печат статии по темата на дисертацията, от които поне 1 в специализирано международно списание, реферирано в ISI Web of Knowledge или SCOPUS.“ е също налице.

В заключение: Смятам, че с представените материали по докторантурата си маг. Е. Стойнов напълно удовлетворява изискванията за получаване на образователната и научна степен „доктор“ (01.06.02 Зоология). Затова предлагам на уважаемия Факултетен научен съвет на Биологическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ да присвои научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление „4.3. Биологически науки“, научна специалност „Зоология“ (шифър 01.06.02) на докторанта Емилиян Христов Стойнов.

София, 10.03.2019 год.

Написал:

(Златозар Боев)